

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Εισαγωγή στη γλωσσική πολιτική

Διάλεξη 9β: Εγγραφισμός

Ελένη Καραντζόλα

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΕΓΓΡΑΦΙΣΜΟΣ

9

- ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΠΟΜΑΚΙΚΩΝ
- ΤΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΚΟΥΡΔΙΚΩΝ

28 Οκτόμπερ μπαιράμ

1. Το Παράδειγμα των Πομακικών

28 Οκτόμπερ μπαιράμ γιε χϋκϋμέστσι μπαιράμ. Αισβάκντεν σι με μπάγια ζαντραζζένι. Ουκίτσιμε ουτσσίλνικαν σας μπαιράτσι. Πίμι πουγιέμε. Πέσνε πουγιέμε. Ουτπρέσς μπαιράκαν τερμπιγιελί στουγιέμε. «Σε γνωρίζο» πουγιέμε. Για σι μίλβαμ χϋκϋμέτες ουντ μένε πο γιάτσε.

Ντα ζζιβέ 28 Οκτόμπερ Μπαιράμ

ΠΟΜΑΚΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ

Τα **πομακικά** [romahtsu] είναι μία γλώσσα προφορικής παράδοσης.

Είναι σλαβική ποικιλία με λεξιλογικά στοιχεία τόσο από την ελληνική όσο και από την τουρκική. Ο βαθμός επίδρασης των δύο γλωσσών στην πομακική ποικίλλει: Άλλοτε υπερτερεί η τουρκική, άλλοτε η ελληνική, και άλλοτε το ποσοστό επίδρασης αυξομειώνεται ανάλογα με τη γεωγραφική κατανομή των Πομάκων. Όσο πιο ανατολικά προχωράμε, τόσο περισσότερα είναι τα τουρκικά στοιχεία στη γλώσσα.

Το ζήτημα των Πομάκων επηρεάζει τη μειονοτική πολιτική και εκπαίδευση, κυρίως μέσω της πιθανότητας διδασκαλίας της γλώσσας.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι η πομακική δε διδάχθηκε ποτέ (παρόλο που δεν προσδιορίζεται συγκεκριμένη γλώσσα εκπαίδευσης των μελών της Μειονότητας), αφενός διότι δεν είχε καταγραφεί και αφετέρου επειδή η τουρκική είναι η μόνη εισηγμένη γλώσσα, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λοζάνης και τις μορφωτικές συμφωνίες του 1951-1968, στη μειονοτική εκπαίδευση.

(συνέχεια)

12

Το «πομακικό» αποτέλεσε ξεχωριστό κεφάλαιο στη χάραξη γλωσσικής πολιτικής σχετικά με τη μειονοτική εκπαίδευση, και γενικότερα το μειονοτικό ζήτημα, μεταπολεμικά και ιδιαίτερα από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 έως, όμως, και σήμερα...

«Ηδυνάμεθα, αν εν καιρώ ενδιαφερόμεθα δια τους Πομάκους, να επιτύχωμεν αρκετά από ημετέρας εθνικής απόψεως. [...] Τώρα, όμως, όπως τουλάχιστον έχουσι σήμερα τα πράγματα, φαίνεται ότι το ζήτημα των Πομάκων εχάθη οριστικώς δι' ημάς, διότι κοιμωμένων ειργάσθησαν δραστηρίως οι Τούρκοι. Αλλά και ούτω, δεν επιτρέπεται να εγκαταλείψωμεν τελείως πάσαν σχετικήν προσπάθειαν, έμμεσον και κεκαλυμμένην, έστω και αν ελάχιστα δυνάμεθα να ελπίζωμεν. Ας μη θελήσωμεν να καταδικάσωμεν τελεσιδικώς την υπόθεσιν. Δεν αποκλείεται η αύριον να έχη και ευνοϊκά αποτελέσματα»

(Γενικός Επιθεωρητής Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων, Αλεξ. Παπαευγενίου, 1955)

(συνέχεια)

13

Μετά από δεκαετίες διακρίσεων, τη δεκαετία του '90 διαφάνηκε μία νέα τάση στην ελληνική μειονοτική πολιτική, με τη διακήρυξη της πολιτικής της «**Ισονομίας και της Ισοπολιτείας**» απέναντι στη Μειονότητα.

Δύο πτυχές, όμως, της πολιτικής τομής του 1990 σχετίζονται άμεσα με το θέμα:

- Η πρώτη αφορά την επίσημη αναγνώριση του τρισυπόστατου χαρακτήρα της Μειονότητας και την προβολή της εθνοτικής πολυμορφίας της. Η αρχή έγινε από τον Κων/νο Μητσοτάκη:

«Η Μειονότητα αποτελείται από τρεις σαφώς διαφορετικές εθνοτικές ομάδες» [...] Υπάρχουν οι Τουρκογενείς, οι Πομάκοι και Αθίγγανοι. Κάθε μία από αυτές με την ιδιαιτερότητα της, με διαφορετικές παραδόσεις που πρέπει να γίνονται σεβαστές απ' όλους».

(ομιλία στην Ξάνθη, 13 Μαΐου 1991)

(συνέχεια)

- Η δεύτερη πτυχή της νέας πολιτικής αφορούσε την άρση της διοικητικής απομόνωσης των Πομάκων. Η κατάργηση της μπάρας συνοδεύτηκε από πλήθος «προγραμμάτων κοινωνικής προσφοράς και πολιτιστικού έργου» (μαζική διάνοιξη και ασφαλτόστρωση δρόμων, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, αντιμετώπιση έκτακτων καταστροφών, μεταφορά μαθητών στα κοντινότερα ελληνόγλωσσα Γυμνάσια) από το Δ΄ Σώμα Στρατού.

Το σημαντικότερο, όμως, τμήμα του προγράμματος αφορούσε την πρωτοβουλία του στρατού για την **καταγραφή της πομακικής γλώσσας** από στρατευμένους Πομάκους και Έλληνες αποφοίτους φιλολογικών σχολών.

Η κίνηση αυτή δεν ήταν μεμονωμένη, αλλά συμβάδισε χρονικά με μια μικρή εκδοτική έκρηξη που μέσα σε μία τριετία (1995-1998) επιχείρησε την αναβάθμιση του πομακικού «άγραφου ιδιώματος» σε κωδικοποιημένη λόγια γλώσσα με τα απαραίτητα εγχειρίδια (γραμματική, συντακτικό, λεξικά).

Για να γίνει αυτό όμως έπρεπε να αποφασιστεί με ποιο σύστημα γραφής θα «γράφονταν» τα πομακικά...

(συνέχεια)

Οι δυνατές επιλογές ήταν 3:

1. το κυριλλικό αλφάβητο,
2. το ελληνικό αλφάβητο
3. το λατινικό αλφάβητο.

Παρά το νοτιοσλαβικό χαρακτήρα της πομακικής, αυτό που φαίνεται να αποκλείστηκε εξ αρχής ήταν η κωδικοποίησή της με βάση το κυριλλικό αλφάβητο. Μια τέτοια επιλογή μπορεί να αποδεικνυόταν η πιο δόκιμη τεχνικά, από πολιτική όμως άποψη ήταν ανεπιθύμητη, καθώς θα οπτικοποιούσε τη «γενετική σχέση» της πομακικής με τις γειτονικές σλαβικές γλώσσες, τη στιγμή που ένα βασικό ζητούμενο ήταν ακριβώς η διαφοροποίηση της από τις υφιστάμενες συγγενικές κωδικοποιήσεις...

«οι συγγενέστερες προς την πομακική γλωσσικές μορφές ομιλούνται στην Π.Γ.Δ.Μ. και τη Βουλγαρία και είναι ευνόητο ότι δεν πρόκειται να ζητηθεί η βοήθεια τους για την καταγραφή και διδασκαλία της [...]».

(Έκθεση του ΥΠ.ΕΞ., 1996)

Έτσι έμειναν οι επιλογές του ελληνικού και του λατινικού αλφαβήτου...

Φάσεις εθνοτικής «αφύπνισης» του πομακικού (δεύτερο μισό '90)

16

Α' ΦΑΣΗ

- οι φορείς που επιδίδονται στην εκδοτική «χειραφέτηση» της πομακικής είναι κυρίως το **Δ' Σώμα Στρατού** καθώς και ο **όμιλος της κατασκευαστικής εταιρείας ΜΗΧΑΝΙΚΗΣ Α.Ε.** του εθνικόφρονα επιχειρηματία Πρόδρομου Εμφιετζόγλου

Β' ΦΑΣΗ

- η ενασχόληση αυτή περνάει στα χέρια τοπικών φορέων όπως το **Π.Α.ΚΕ.ΘΡΑ.** (Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης)

Α΄ Φάση

17

Ο Στρατός και η ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε. που επιχείρησαν την κωδικοποίηση της πομακικής μεταξύ 1996-1998, εξέδωσαν εγχειρίδια όπως **γραμματικές, συντακτικά, λεξικά αναγνωστικά.**

Ιδιαίτερα η ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε. χρηματοδότησε την έκδοση:

- **τριών βιβλίων** (Γραμματική, Ελληνοπομακικό και Πομακοελληνικό Λεξικό) τον Μάιο του 1996,
- **ενός Αναγνωστικού της Πομακικής για την Α΄ Δημοτικού** τον Ιούνιο του 1997,
- **δύο πομακικών εφημερίδων**, στην Ξάνθη (5-12-1997) και την Κομοτηνή (1-10-1997)
- και την **κυκλοφορία των πρώτων CD με πομακικά τραγούδια.**

Β' Φάση

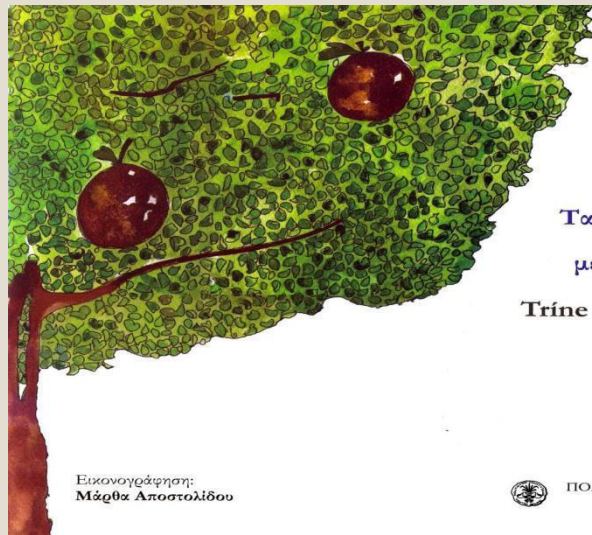

Μετά την πρώτη φάση της εκδοτικής αυτής «χειραφέτησης», η ενασχόληση με τη γλώσσα και τον πολιτισμό των Πομάκων θα περάσει στα χέρια άλλων φορέων, που και αυτοί υποστηρίζονται από τη ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε., το Δ' Σώμα Στρατού και το ΥΠ.ΕΞ., όπως το **Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης (Π.Α.ΚΕ.ΘΡΑ.)**.

Το Π.Α.ΚΕ.ΘΡΑ. ιδρύθηκε το 1992 και η ενασχόληση του με τους Πομάκους ξεκίνησε το καλοκαίρι του 1993 με τη λειτουργία *φροντιστηρίων ενισχυτικής διδασκαλίας*, ενώ από το 2006 έβαλε μπροστά την *έκδοση μίας ολόκληρης σειράς εικονογραφημένων πομακικών παραμυθιών για μικρά παιδιά*, καθώς και την *κυκλοφορία CD με πομακικά τραγούδια*.

Η δραστηριότητα αυτή συμπληρώθηκε από την πραγματοποίηση *εκδηλώσεων με θέμα το πομακικό και ημερίδων για την τριγλωσσία στη μειονοτική εκπαίδευση*, την *έκδοση μεθόδων διδασκαλίας και ενός στοιχειώδους γλωσσάριου 25 σελίδων της πομακικής*.

Το εντυπωσιακότερο, όμως, υπήρξε η **έναρξη διδασκαλίας της πομακικής** στα γραφεία του Π.Α.ΚΕ.ΘΡΑ. από το φθινόπωρο του 2003 έως σήμερα.

ΠΑΛΙΑ ΠΟΜΑΚΙΚΑ
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ
STARI POMATSKI
MESELE ZA DECHYA **1**

Τα τρία χρυσά μήλα
και ο δράκος
με τα εφτά κεφάλια

Trine altóneni yábalki
i adin drákuloz
sas yedi glávī

Εικονογράφηση:
Μάρθα Αποστολίδου

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ
ΚΕΝΤΡΟ ΘΡΑΚΗΣ - 2006

Η Νερμάν Μολλά τραγουδά
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΠΟΜΑΚΩΝ

Tiri riri rátko	[1]	Τίρι ρίρι, μικρούλι
Náni mi náni Hüseyin	[2]	Νάνι μου, νάνι Χουσεΐν
Zagáliha se	[3]	Αγαπήθηκαν
Rúsa kosa imom	[4]	Ξανθά μαλλιά έχω
Tintiri, bábo, tintiri	[5]	Τίντρι, γιαγιά, τίντρι
Huseyin se ye razbolál	[6]	Ο Χουσεΐν αρρώστησε
'Isushi me, izgori me	[7]	Ξέρανέ με, κάψε με
Rádo bélo mílo	[8]	Ράντο όσηρη λατρεμένη
Káray me máme lúbele	[9]	Μάλωνέ με, μοιρμούριζε, αγάπη μου
Yot báno po bána stánava	[10]	Από τη στενοχώρια, πο πολύ στεναχωρήθηκα

Παραγωγή 2008:
Πολιτιστικό
Αναπτυξιακό
Κέντρο
Θράκης

Διεύθυνση:
Μπότοσρη 20
Τ.Θ. 102
67100 Ξάνθη
Τηλ.- Φαξ: 25410 - 73808

Πομακικά τραγούδια αρ. 3

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ

Το **Δ΄ Σώμα Στρατού** επέλεξε το ελληνικό σύστημα γραφής.

Το εγχείρημα δρομολογήθηκε τον Οκτώβριο του 1995 με την έκδοση ενός *Πομακο-ελληνικού Λεξικού* και συντάκτη τον στρατιώτη τότε Πομάκο Ριτβάν Καραχότζα, απόφοιτο του Ιεροσπουδαστηρίου του Εχίνου και της Ε.Π.Α.Θ. από τη Ξάνθη. Βασισμένο στην τοπική διάλεκτο της περιοχής Μύκης το βιβλίο καταγράφει 6.500 λέξεις. Ο Καραχότζα, μάλιστα, χρησιμοποίησε μία τροποποιημένη μορφή του ελληνικού αλφαβήτου με **31** χαρακτήρες.

«Η χρήση του ελληνικού αλφαβήτου έχει το προτέρημα να μην επιβαρύνει τα πομακόπουλα με την επίμονη προσπάθεια της εκμάθησης ενός νέου αλφαβήτου και επιπλέον την κάνει άμεσα προσιτή στους Πομάκους που γνωρίζουν ελληνική ανάγνωση και γραφή».

ΝΑΟΥΤΣΣΕΜ ΑΛΦΑΒΙΤΑΝΑ

Α	-	Θ
Α'	α(ε)	ο
ΜΠ	μπε	μη
Β	βε	β
Γ	γι(ε)	γ
ΓΚ	γκε	γκ
Νι	νε	νι
Ε	-	ε
Ζ	ζε	ζ
ΖΖ	ζζε	ζζ
Ι	-	ι
Ι'	ι(ου)	ι
Κ	κε	κ
Λ	λε	λ
Μ	με	μ
Ν	νε	ν
Ο	-	ο
Ο'	ο(ε)	ο'
ΟΥ	-	ου
Π	πε	π
Ρ	ρε	ρ
Σ	σε	σ
ΣΣ	σσε	σσ
Τ	τε	τ
ΤΖ	τζε	τζ
ΤΖΖ	τζζε	τζζ
ΤΣ	τσε	τσ
ΤΣΣ	τσσε	τσσ
Υ	ου(ι)	υ
Φ	φε	φ
Χ	χε	χ

(συνέχεια)

Η **ΜΗΧΑΝΙΚΗ Α.Ε.** επέλεξε και αυτή το ελληνικό σύστημα.

Η γραμματική και τα δύο λεξικά συντάχθηκαν από τον δάσκαλο Πέτρο Θεοχαρίδη, με τη βοήθεια δύο Πομάκων συναδέλφων του και αποφοίτων της Ε.Π.Α.Θ., του Αϊντίν Μουμίν και του Μουζαφέρ Καπζά από τη Ξάνθη.

Ως αλφάβητο, εδώ, χρησιμοποιήθηκε μία παραλλαγή του ελληνικού αλφαβήτου με **28** σημεία.

α/α	Γράμματα				Παραδείγματα		Μετάφραση
	Ελληνικά Κεφαλαία	Μικρά	Λατινικά Κεφαλαία	Μικρά			
1	A	a	A	a	Αμερικόα	<i>Amerika</i>	Αμερική
2	Ä	ä	Ä	ä	μπάγκαμ	<i>bägam</i>	φεύγω
3	B	β	V	v	βόντα	<i>voda</i>	νερό
4	Γ	γ	J	j	γιαγκνε	<i>jagne</i>	αρνί
5	Γκ	γκ	G	g	γκάστε	<i>gaste</i>	σώβρακο
6	E	ε	E	e	έβαλλα	<i>evalla</i>	ευχαριστώ
7	Z	ζ	Z	z	ζάγιεκ	<i>zajek</i>	λαγός
8	Ž	ž	Ž	ž	ζόλβα	<i>žolva</i>	χελώνα
9	I	ι	I	i	ιμάμ	<i>imam</i>	ιμάμης
10	İ	ϊ	İ	ı	βακίφ	<i>vakıf</i>	βακούφι
11	K	κ	K	k	καλέκο	<i>kaleko</i>	θείος
12	Λ	λ	L	l	λαζίτσα	<i>lazitša</i>	κουτάλι
13	M	μ	M	m	μόμα	<i>moma</i>	κορίτσι
14	Μπ	μπ	B	b	μπάμπα	<i>baba</i>	γιαγιά
15	N	ν	N	n	Νεντέλε	<i>Nedele</i>	Κυριακή
16	Ντ	ντ	D	d	ντέτε	<i>dete</i>	παιδί
17	O	ο	O	o	οράλο	<i>oralo</i>	αλέτρι
18	Ö	ö	Ö	ö	μελεϊκό	<i>melejko</i>	άγγελος
19	Oυ	ου	U	u	ουστά	<i>usta</i>	χτίστης
20	Π	π	P	p	ποτ	<i>pot</i>	μονοπάτι
21	P	ρ	R	r	ρίμπα	<i>riba</i>	ψάρι
22	Σ	σ(ς)	S	s	σένκα	<i>senka</i>	σκιά
23	Š	š(ς)	Š	š	šάπκα	<i>šarka</i>	σκούφος
24	T	τ	T	t	τέλε	<i>tele</i>	μοσχάρι
25	Tž	τζ	Tž	tž=dž	χότζα	<i>hožza</i>	χότζας
26	Tš	τσ	Tš	tš	τšορμπά	<i>tšorba</i>	σούπα
27	Φ	φ	F	f	φάνελα	<i>fanela</i>	φάνελα
28	X	χ	H	h	χόρο	<i>horo</i>	χορός

(συνέχεια)

23

Το **Αλφαβητάρι** της πομακικής για την Α΄ Δημοτικού συντάχθηκε κι αυτό από τον Αϊντίν Μουμίν και τον, επίσης, Πομάκο απόφοιτο αθηναϊκής τουριστικής σχολής, Χαμδή Ομέρ.

Ως αλφάβητο χρησιμοποιήθηκε το ελληνικό, στην εκδοχή, όμως, των εγχειριδίων του Δ΄ Σώματος Στρατού.

ΝΑΟΥΤΣΣΕΜ ΑΛΦΑΒΙΤΑΝΑ

A	-	α	O	-	ο
Ä	α(ε)	ä	Ö	ο(ε)	ö
ΜΠ	μπε	μπ	ΟΥ	-	ου
B	βε	β	Π	πε	π
Γ	γ(ι)ε	γ	P	ρε	ρ
ΓΚ	γκε	γκ	Σ	σε	σ
ΝΤ	ντε	ντ	ΣΣ	σσε	σσ
E	-	ε	Τ	τε	τ
Z	ζε	ζ	TZ	τζε	τζ
ZZ	ζζε	ζζ	TZZ	τζζε	τζζ
I	-	ι	ΤΣ	τσε	τσ
İ	ι(ου)	ï	ΤΣΣ	τσσε	τσσ
K	κε	κ	Υ	ου(ι)	ü
Λ	λε	λ	Φ	φε	φ
M	με	μ	Χ	χε	χ
N	νε	ν			

(συνέχεια)

Το σκεπτικό των προσπαθειών αυτών, τόσο αυτών του Στρατού όσο και εκείνων της ΜΗΧΑΝΙΚΗΣ Α.Ε., ήταν αφενός μεν η αναβάθμιση της πομακικής από άγραφη σε φιλολογική γλώσσα ικανή, να αντιπαρατεθεί στην επίσημη μειονοτική (δηλ. τα τουρκικά), αφετέρου δε η προετοιμασία της εισαγωγής της στα μειονοτικά σχολεία των πομακικών χωριών, σε αντικατάσταση της τουρκικής.

«Σε πρώτη φάση επιχειρείται η καταγραφή της γλώσσας και η δημιουργία βασικών εγχειριδίων, που θα την προβάλλουν και θα την καταστήσουν ευρύτερα γνωστή. Σε δεύτερη φάση, το Δ' Σώμα Στρατού θα δημιουργήσει την απαραίτητη υποδομή με την έκδοση και άλλων βιβλίων, που θα καταστήσουν δυνατή την ευρύτερη διάδοση της γλώσσας και τη διδασκαλία της, μαζί με τα ελληνικά, στα πομακικά μειονοτικά σχολεία».

(Δ' Σώμα Στρατού, Γραμματική Πομακικής Γλώσσας, Απρίλιος 1996, πρόλογος)

«Η έκδοση για πρώτη φορά στον τόπο μας ενός αναγνωστικού στη γλώσσα των Πομάκων είναι προϊόν μίας ιστορικής διαδικασίας που συντελείται στους κόλπους του πομακικού πληθυσμού, όπου μία μερίδα διανοουμένων επιχειρεί να αποτινάξει τη λήθη του παρελθόντος, να αποκαταστήσει τις σχέσεις μας με αυτό, να συγκρουστεί με πολιτικές νοοτροπίες και να δώσει νέες προοπτικές στην πομακική κοινωνία. Η ανάγκη να διασώσουμε και να διδάξουμε στις νέες γενιές των Πομάκων τη γλώσσα μας, ως κομμάτι της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, θα ικανοποιηθεί τότε μόνο, όταν κάθε Πομακόπουλο θα έχει τη δυνατότητα να διδαχθεί τη γλώσσα των προγόνων του».

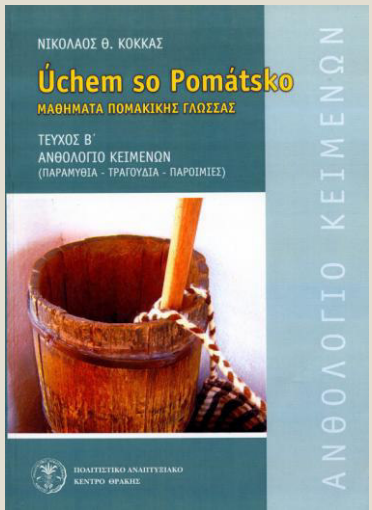
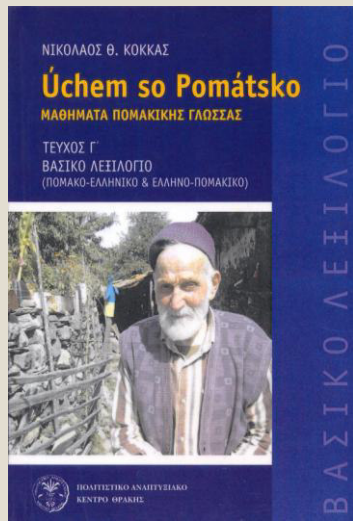
(Αϊντίν Μουμίν-Ομέρ Χαμδή, Α Β Πομάτσκου-Αναγνωστικό της Πομακικής για την Α' Δημοτικού, Κομοτηνή: Θρακική Εταιρεία, 1997)

ΛΑΤΙΝΙΚΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ

Πρέπει να επισημανθεί εδώ η σταδιακή μετατόπιση, στο πλαίσιο των πρωτοβουλιών εγγραφισμού της πομακικής, από το ελληνικό σύστημα γραφής προς το λατινικό, από το **2001** και μετά, οπότε και εκδόθηκε το **πρώτο διαδικτυακό Πομακο-ελληνικό Λεξικό** από τον Ριτβάν Καραχότζα.

Η επιλογή αυτή δεν ήταν καθόλου συμπτωματική, αποτελώντας βασική πλευρά του όλου γλωσσικού σχεδιασμού. Το λατινικό αλφάβητο παρουσιάζει, στα μάτια αρκετών Πομάκων, μια σειρά από αδιαμφισβήτητα πολιτικά προτερήματα:

- επιτρέπει να κρατηθούν κάποιες συμβολικές αποστάσεις από τον ελληνικό εθνικισμό, που συνδέθηκε από την αρχή με την προσπάθεια εγγραφισμού της πομακικής,
- δεν διαρρηγνύει την επαφή με το τουρκοσπουδασμένο κομμάτι της διεκδικούμενης εθνοτικής ομάδας,
- κυρίως, όμως, παραπέμπει σε μια ευρωπαϊκή ταυτότητα ελκυστική σε όσους θέλουν να πάρουν τις αποστάσεις τους από την αναμέτρηση των εκατέρωθεν μηχανισμών.

ΤΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ ΤΗΣ ΠΟΜΑΚΙΚΗΣ

(όπως τυποποιήθηκε από το Ριθβάν Καραχότζα στο διαδικτυακό Πομακο-Ελληνικό Λεξικό romlex.com το 2001)

Χαρακτήρας	Προφορά	Παράδειγμα
A a	όπως το ελληνικό α	astávem (αφήνω), arálo (αλέτρι)
Ä ä	μεταξύ α και ε	snäk (χίονι) bäl (άσπρος), näm (βουβός)
B b	ως μπ χωρίς το ένρινο μ	bólan (άρρωστος), bráshno (αλεύρι)
Ch, ch	ως τσ παχύ	chervén (κόκκινος), chórna (μαύρη)
D d	ως ντ χωρίς το ένρινο ν	dáskalie (δάσκαλος), dóno (ξύλο),
E e	όπως το ελληνικό ε	predávom (πουλάω), pénjer (παράθυρο)
F f	όπως το ελληνικό φ	fátom (πιάνω), fchéra (χθες)
G g	ως γκ χωρίς το ένρινο ν	górló (λάρυγγας), garchíf (πικρός)
H h	όπως το ελληνικό χ	hránem (ταίζω), hláp (ψωμί)
Ī ĭ	ως κλειστό ι	sín (γιος), kismét (τύχη), pórvĭ (πρώτοι, -ες)
I i	όπως το ελληνικό ι	iglá (βελόνα), itúi (εδώ)
K k	όπως το ελληνικό κ	kalíba (καλύβα), kóshnitsa (καλάθι)
L l	όπως το ελληνικό λ	lazhítsa (κουτάλι), láhna (λάχανο)
M m	όπως το ελληνικό μ	mirísom (μυρίζω), mraviá (μυρμήγκι)
N n	όπως το ελληνικό ν	nosh (μαχαίρι), nahódem (βρίσκω)
O o	όπως το ελληνικό ο	odvráshtom (απαντώ), ozlanítsa (μαξιλάρι)
Ö ö	ως κλειστό ο	spöm (κοιμάμαι), smöm so (χαμογελώ)
P p	όπως το ελληνικό π	praf (ίσιος), pot (δρόμος)
R r	όπως το ελληνικό ρ	raká (χέρι), rámo (ώμος)
S s	όπως το ελληνικό σ	slóntse (ήλιος), spirom (σταματώ)
Sh, sh	ως σ παχύ	shúshtie (σκουπίδια), shápka (σκούφος)
T t	όπως το ελληνικό τ	ténak (λεπτός), téle (μοσχάρι)
Ts ts	όπως το ελληνικό τσ	tsistem (καθαρίζω), tsálo (ολόκληρο)
Tz tz	όπως το ελληνικό τζ	saltzá (δάκρυ), tzvázda (αστέρι)
J j	ως τζ παχύ	jánar (κορόμνηλο), jumáyá (τζαμί)
U u	όπως το ελληνικό ου	umarén (κουρασμένος), ustá (στόμα)
Ü ü	ως κλειστό ου	chünál (τσουβάλι), klüch (κλειδαριά)
V v	όπως το ελληνικό β	valésava (προσέχει), víkom (λέω)
Y y	όπως το ελληνικό γι	yúme (όνωμα), yátse (πολύ)
Z z	όπως το ελληνικό ζ	zólezno (σιδερένιο), zaméta (σκοοπίσα)
Zh zh	ως ζ παχύ	zholt (κίτρινος), zhaná (γυναίκα)

*Τα γράμματα ä, ĭ, ö, ü όταν τονίζονται μετατρέπονται σε â, î, ô, ü αντίστοιχα π.χ. nevâsta (νύφη), pítom (ρωτάω), mósô (κρέας), lúlka (κούνια)

**Μέθοδοι διδασκαλίας της πομακικής από το Π.Α.ΚΕ.ΘΡΑ.
με το λατινικό σύστημα γραφής**

Αναφορές της πομακικής εφημερίδας Natpresh στο λατινικό αλφάβητο της πομακικής

ΜΑΘΕ ΝΑ ΜΙΛΑΣ ΠΟΜΑΚΙΚΑ

Το σωστό θα ήταν από το πρώτο ακόμα τεύχος της NATPREŠH, να δημοσιεύσουμε το αλφάβητο της Πομακικής γλώσσας, όμως από δικό μας λάθος κάτι τέτοιο δεν έγινε. Ξέρουμε πως για να διαβάσει κανείς τα άρθρα που είναι γραμμένα στα Πομάκικα πρέπει να γνωρίζει το αλφάβητο αυτής της γλώσσας και σας ζητάμε συγγνώμη γι' αυτήν την παράλειψη μας. Υστερα από πολλές δοκιμές που κράτησαν χρόνια καταλήξαμε πως το πιο κατάλληλο για την Πομακική γλώσσα αλφάβητο είναι αυτό που δημοσιεύουμε στη διπλανή στήλη. Το αλφάβητο αυτό πλέον χρησιμοποιείται μόνιμα σε όλες τις Πομακικές εκδόσεις. Επειδή εμείς πιστεύουμε πως η γλώσσα μας έχει προοπτικές εξέλιξης και προώθησης εκτός από την δημοσίευση της αλφαβήτου μας, από το επόμενο τεύχος μας θα έχουμε μια στήλη με λεξιλόγιο Πομάκικο που θα συνοδεύεται από την απαραίτητη μετάφραση για όσους ενδεχομένως να θέλουν να αποκτήσουν μια πιο στενή επαφή με την γλώσσα των Πομάκων. Επίσης σε κάθε φύλο μας θα έχουμε και μερικές Πομακικές παροιμίες και όλα αυτά κόντρα σε εκείνους που θεωρούν νεκρή μια γλώσσα που την μιλάνε τουλάχιστον 40.000 άνθρωποι. Οι περισσότεροι θεωρούν πως η Πομακική γλώσσα είναι πολύ δύσκολη αλλά με τον καιρό θα διαπιστώσετε πως δεν είναι έτσι. Εμείς από το επόμενο τεύχος θα σας δώσουμε την δυνατότητα να γνωρίσετε καλύτερα τον πλούτο της γλώσσας μας και γιατί όχι να μάθετε να την μιλάτε.

ΠΟΜΑΚΙΚΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ

Χαρακτήρας	Προφορά	Παράδειγμα
A a	όπως το ελληνικό α	apáshka - ουρά
Ä ä	μεταξύ α και ε	hiär - ψωμί
B b	ως μπ χωρίς το ένρινο μ	barchína - βουνό
Ch ch	ως τς παχύ	chela - μέλισσα
D d	ως ντ χωρίς το ένρινο ν	debñelo - χονδρό
E e	όπως το ελληνικό ε	elentrík - φακός
F f	όπως το ελληνικό φ	fchéra - χθες
G g	ως γκ χωρίς το ένρινο ν	glas - φωνή
H h	όπως το ελληνικό χ	hóreh - καρύδι
Ï ï	ως κλειστό ι	zhif - ζωντανός
I i	όπως το ελληνικό ι	ístrom - παίζω
K k	όπως το ελληνικό κ	kantár - ζυγαριά
L l	όπως το ελληνικό λ	limón - λεμόνι
M m	όπως το ελληνικό μ	mechká - αρκούδα
N n	όπως το ελληνικό ν	nahtár - κλειδί
O o	όπως το ελληνικό ο	óbiak - σύννεφο
Ö ö	ως κλειστό ο	móso - κρέας
P p	όπως το ελληνικό π	pors - χώμα
R r	όπως το ελληνικό ρ	rémén - ζώνη
S s	όπως το ελληνικό σ	sórtse - καρδιά
Sh sh	ως σ παχύ	shárka - σκούφος
T t	όπως το ελληνικό τ	téle - μοσχάρι
Ts ts	όπως το ελληνικό τς	tsäl - ολόκληρος
Tz tz	όπως το ελληνικό τζ	atzát - πίσω
J j	ως τζ παχύ	jügára - τσιγάρο
U u	όπως το ελληνικό ου	umrát - νεκρός
Ü ü	ως κλειστό ου	jüba - τσέπη
V v	όπως το ελληνικό β	vólek - λύκος
Y y	όπως το ελληνικό γι	yáto - φαγητό
Z z	όπως το ελληνικό ζ	zimá - χειμώνας
Zh zh	ως ζ παχύ	zhába - βάτραχος

2. Το Παράδειγμα των Κουρδικών

ΚΟΥΡΔΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ

29

Τα *κουρδικά* [Kurdi] είναι η γλώσσα που μιλιέται από τους Κούρδους, κυρίως στην περιοχή του Κουρδιστάν.

Γενεαλογικά είναι μέρος του Ινδο-ιρανικού κλάδου της Ινδοευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειας.

Σήμερα η κουρδική γλώσσα διαθέτει περίπου 35 εκατομμυρίων ομιλητές. Αποτελείται ουσιαστικά από το διαλεκτικό συνεχές της γεωγραφικής περιοχής που περιλαμβάνει την **Τουρκία**, το **Ιράκ**, το **Ιράν**, ένα τμήμα του **νοτίου Καύκασου** και γράφεται με 4 αλφάβητα!!!

- αραβικό
- λατινικό
- κυριλλικό
- περσικό

(συνέχεια)

30

Οι Κούρδοι άρχισαν να γράφουν στη γλώσσα τους μόλις υπό τη διοίκηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, χρησιμοποιώντας το αραβικό αλφάβητο.

مه‌لوچکه‌که هیچ سامی نه‌کردوو بالی گرتسه‌سه‌ر پشته‌ی شیره‌که و ده‌ستی
دایسه‌سه‌ر زه‌نشدانی و ووتی: "ئه‌وه تو چیت له مالی من داوه، بو بیچوو و
وردیله‌کانی من ده ترسینیت؟!". شیره‌که هیچ و دلای نه‌دایه‌وه و ئیدامه‌ی
ریگای خوی ده‌دا. ئیستاش هه‌ر به‌توره‌یه‌وه جنیوی ده‌دا نه‌و گزگه
رووداره. "تو هیچ کاریکت به لای ئیمه نه‌داوه، ئه‌وه پیت ده‌ئیم، نه‌گه‌ر
سه‌ر به‌دیه‌وه، نه‌وا توشی ده‌ر ده‌سه‌ریه‌کت ده‌که‌م!، له راستیدا نامه‌ویت
قه‌زیه به‌و حاله‌ بگات".

پاش ئه‌م ووتانه‌ی قاچیکی له قاچه ناسکوسو و که‌کانی به‌رز کرده‌وه و
ووتی: "من نه‌گه‌ر به‌مه‌ویت نه‌توانم پشتت به‌م قاچه‌م بشکینم!"
بأنده پاش ئه‌م به‌سه‌ر هاته به‌ر دو هیلانه‌که‌ی گه‌رایه‌وه.
"ئاوا، ئه‌ی بچوو که‌کانم ئه‌وه ته‌نبیم کرد ئیتز .

Αφορμή στάθηκε η έκδοση με αραβικούς χαρακτήρες της μετάφρασης της Καινής Διαθήκης, από έναν Καθολικό Δομινικανό μοναχό, στην Κων/πολη, το 1857.

Μετά την κατάρρευση των Οθωμανών, στην προσπάθειά τους να καταστείλουν την κουρδική οντότητα, τα κράτη που πια φιλοξενούσαν κουρδικούς πληθυσμούς (Τουρκία, Ιράν, Ιράκ, Συρία, πρώην Σοβιετική Ένωση) στοχοποίησαν την κουρδική κουλτούρα και γλώσσα.

ΤΟΥΡΚΙΑ

31

Μετά τη δημιουργία της σύγχρονης Τουρκίας, το 1923, ο Atatürk αποφάσισε να αντικαταστήσει το αραβικό αλφάβητο με το αντίστοιχο λατινικό. Συνεπώς, οι Κούρδοι της Τουρκίας υποχρεώθηκαν να πράξουν το ίδιο και να προσαρμόσουν τους τροποποιημένους λατινικούς χαρακτήρες στη γλώσσα τους, που ταίριαζαν περισσότερο στην κουρδική γλώσσα, λόγω της ινδοευρωπαϊκής της καταγωγής.

Όμως, την επόμενη χρονιά (1924), λήφθηκαν μέτρα από τις τουρκικές αρχές, που **απαγόρευαν τη χρήση της κουρδικής γλώσσας, τόσο στο γραπτό όσο και στον προφορικό λόγο**. Συγκεκριμένα, τα μέτρα εξασφάλιζαν την **παροχή εκπαίδευσης μόνο στην τουρκική γλώσσα ή μόνο σε όσους μιλούσαν τουρκικά**. Η κατοχή εγγράφων στην κουρδική αποτελούσε σοβαρό έγκλημα και προβλεπόταν ποινή μακρόχρονης φυλάκισης.

Herwekî nasîna weqara p
fên wan ên wekhev û (jê
pêk tîne, herwekî nenasî
ku wijdana mirovhiyê di
wê heyinên mirovî di pey
belengaziyê rizgar bin we
in, herweki bingehî ye ku
rastin ji bo ku mirov mec
û zulmê rabe, herkekî teş

Successful Arrest?

mideastyouth.com

ΠΡΩΗΝ Ε.Σ.Σ.Δ.

33

Στην **πρώην Σοβιετική Ένωση**, η αφομοίωση των Κούρδων, η πολιτιστική τους απομόνωση και η δυσχερής τους κατάσταση στην Αρμενία, στο Αζερμπαϊτζάν και στη Γεωργία εμπόδισαν τη διατήρηση της γλώσσας τους, ενώ παράλληλα, όπως και με όλες τις υπόλοιπες γλώσσες της Σοβιετικής Ένωσης, επιβλήθηκε η χρήση του κυριλλικού αλφαβήτου.

Аа Бб Вв Гг Дд Ее
Жж Сс/Зз Зз/Зз Ии
Йй Кк Лл Мм Нн
Оо/Оо Пп Рр Сс Тт
Уу/Уу Фф Хх Цц
Щщ Чч/Чч Шш
Ъъ Ъъ/Ъъ Ъъ Ъъ
Юю Яя Іі Іі Іі Іі Іі
Іі Іі Іі Іі Іі
ѢѢ ѢѢ ѢѢ ѢѢ ѢѢ
ѦѦ ѦѦ ѦѦ ѦѦ ѦѦ

KODEKS.UNI-BAMBERG.DE

Τα αλφάβητα των κουρδικών

Kurdish (Бакаев 1957, Allworth, Anter 1967, Gewranî)

А а, Б б, В в, Г г, Г' г', Д д, Е е, Э э, Э' э', Ж ж, З з, И и, Й й, К к, К' к', Л л, М м, Н н, О о, Ö ö, П п, П' п', Р р, Р' р', С с, Т т, Т' т', У у, Ф ф, Х х, Ё ё, Ё' ё', Ч ч, Ч' ч', Щ щ, Ш ш, Ъ ъ, Q q, W w

Latin alphabet USSR 1929

A а, B б, C c, E e, Ç ç, D d, E e, Э э, Э' э', F f, G g, Q q, H h, H ħ, I i, Ъ ъ, J j, K k, K̇ k̇, Q q, L l, M m, N n, O o, Э э, P p, R r, R r, S s, Ş ş, T t, Ṫ ṫ, U u, Y y, V v, W w, X x, Z z, Ż ż

Turkish-based Latin script:

A a, B b, C c, Ç ç, D d, E e, Ê ê, F f, G g, H h, Î î, Î̇ î̇, J j, Kh kh, L l, M m, N n, K k, O o, P p, Q q, R r, S s, Ş ş, T t, U u, Ô ô, V v, W w, X x, Y y, Z z

More modern Latinization:

A a, B b, C c, Ç ç, D d, E e, Ê ê, F f, G g, H h, Ĥ ĥ, I i (Î î), J j, K k, L l, M m, N n, O o, P p, Q q, R r, S s, Ş ş, T t, U u, Ô ô, V v, W w, X x, Ẋ ẋ, Y y, Z z

Arabic script:

آ، ب، پ، ت، ث، ج، چ، ح، خ، د، ذ، ر، ز، ژ، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ، ف، ق، ک، گ، ل، م، ن، و، ئ، ه، ه، ه، ی